

Gtlney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 12 (1982-1998) Prof. Dr. Cengiz Orhumt
Hatıra Sayısı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi, İstanbul 1998, XIV+393 shf

Balkan araştırmaları, 1963'de Bükreş'te toplanan Balkan milletlerini temsil eden delegelerin almış oldukları müşterek karar doğrultusunda, kısa adı *AIĞSEE* olan *Assacialion Internationale des Etudes dit Sud-Est Europeen* örgütünün kurulması ile oldukça önemli bir noktaya ulaşmıştır. Bölge ile ilgili çalışmaların yapıldığı her ülkeden katılıma açık olmakla beraber, örgütte temsil ve yönetim açısından Balkanlı milletlere öncelik tanınmıştır. İlk kongresini 1968'de Sofya'da yapmış olan Örgüt, sonraki kongrelerin üç yılda bir farklı Balkan ülkelerinde yapılmasını kararlaştırmıştır. Bir taraftan da her bir Balkan ülkesinde arkeoloji, tarih, sanat tarilü, etnografya, edebiyat ve folklor gibi bütün beşerî bilimleri kapsayan tetkiklerin neşredildiği hir *Balfam Araştırmaları Dergisi* yayımlanmaya haşlanmıştır.

Hem coğrafî konumuna bağlı olarak halihazırdaki stratejik önemi hem de yaklaşık 500 yıllık bir Osmanlı mirâsının üzerine yüklemiş olduğu târihî misyonun gereği, Türkiye de Türk Tarih Kurumu'uca teşkil edilmiş olan millî komite vâsıtasıyla, başlangıçtan itibaren bu oluşum ile yakından ilgilenmiş; Bükreş'te yapılan ilk toplantıdan İtibaren, Faik Reşit Unat ve Halil İnalık gibi delegelerle, bizzat çalışmalar içerisinde yer almıştır.

Bununla birlikte, söz konusu çalışmalar doğrultusunda ortaya konulmuş olan en önemli gelişmelerden birisi, Bükreř'teki toplantıdan üç yıl sonra 1966'da başlayan faaliyetlerin sonucu olarak 1969'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi'ne bağlı, merkezi Edirne'de bulunan bir *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Enstitüsü'nün* kurulması ve ilmi yayın organı olarak *GUney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi'nin* çıkarılmış olmasıdır. İlk sayısında, "*Güney-Doğu A vnıpa üzerinde çalışan Türk ve yabancı âlimlerin bütün ilmi tedkiklerine açık*" olarak yılda bir sayı çıkıntısı plânlanan derginin ilk sayısı müstesna (1972), diğerleri ancak iki yılda bir, iki sayı bir arada yayımlanabilmiştir (2-3 1973-1974; 4-5 1975-1976; 6-7 1977-1978; 8-9 1979-1980; 10-11 1981-1982). Türkiye'de doğrudan akademik düzeyde Balkan araştırmalarına tahsis edilmiş olan ilk ve tek süreli yayın organı olarak, 16 yıl gibi uzun bir süre yayımlanamamış olması, bu sahada çalışanları büyük bir ümitsizliğe sevketmiştir. Ancak, geç de olsa, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun yetin işbeşinci yılı olan 1998\le. derginin 12. sayısı ile yeniden çıkmış olması, bu alanda ümitlerin tekrar yeşermesine İmkân vermiştir. Zirâ, ülkemizde özellikle son yıllarda Balkanlarla ilgili münferici çalışmaların önemli ölçüde artmış olmasına rağmen, bunları bir anıda ilim âlemine takdim eden böyle bir yayın organına büyük ihtiyaç duyulmakta idi. Bu düşüncelerle, bir vefakarlık ve kadirşinaslık örneği olarak, çok genç yaşta (48) 1976 yılında vefatına kadar, řu anda bir *merkez* olarak faaliyetlerini devam ettiren enstitünün kurucularından ve onun yayın organı olan derginin çıkmasında en fazla emeği geçenlerden birisi olarak rahmetli *Prof. Dr. Cengiz ORHONLU'mm* aziz hâtırasına ithaf edilmiş olan bu yeni sayının tanıtılmasını bir vazife addettik.

Yayın kurulunu teşkil eden Prof. Dr. Ali İhsan Gencer, Prof. Dr. Feridun M. Emecen, Prof. Dr. İlhan şahin, Prof. Dr. şafâk Ural ve Prof. Dr. Celâl Özdoğan'ın gayretleriyle çıkmış olduğu anlaşılan bu sayı, "*Sınıfu* takiben, Hoca'nın genç yaşta vefatı dolayısıyla kendi ilmi çizgisinde yetiştirdiği ender ilim adamlarından birisi olun Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'nun

"Hocam Cengiz Orhanlı" başlığı altında kaleme almış olduğu kısa fakat önemli mesajlar içeren hatıralarla yüklü yazısı ile başlamaktadır (s.XI-XITL.). Bunun dışında dergide yerli ve çoğu Balkan memleketlerinden olan yabancı bilim adamları tarafından kaleme alınmış olan 26'sı telif, 2\i tercüme olmak üzere, toplam 28 makale yayımlanmıştır;

Zeki Arıkan-Abdullah Martal, "İzmir 'de İlk Buharlı Un Fabrikası" (s. 1-22).

Ali Arslan, "Yunanistan'ın Doğu Ege Politikası ile Osmanlı Devleti'nin Adalardaki Halkla İlişkileri ve Yardımları (1913-1919) (23-36).

Aleksandar Atamısovski, "Konstantin Dayanov ile Osmanlılar Arasında Derebeylik İlişkileri" (s. 37-42).

Ziyeti Barlas, "Atatürk ve Makedonya" (43-49).

Fahmettin Başar, "Çirmen Savaşı 'nın Balkan Tarihindeki Yeri" (s. 51-55).

Geza David, "Buda (Bildin) Vilayeti 'nin İlk Timar Sahipleri" (s. 57-61).

Feridun M. Emecen, "Pirlepe 'nin İlk Osmanlı Tahrirleri" (s. 63-70)

M. AkifErdoğan, "Osmanlı Döneminde Kıbrıs Şekerhaneleri (1571-1607)" (s. 71-82).

İsmail E. Erimsal. "Youssef Eche and His Contribution to the History of Islamic Libraries" (83-87).

Ahmet Suphi Furat, "Üsküp Medresesi 'nde Hocalık Yapmış Osmanlı Âlimleri" (s. 89-94).

Gyorgi Gyorgiyev, "Makedon Müzik Folklorunda Oryental Özellikler" (s. 95-99).

Gottfrid Hagen, "Katip Çelebi and Türh-i HimU Garbi" (s. 101-115).

Hamdi Hasan, "Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının İlk Eseri" (s. 117-123).

MüctebaUğürel/İl Erleri Hakkında" (s. 125-140).

Mübahat S. Kütükoğlu, "SicM-i Ahval Defterleri 'ni Tamamlayan Arşiv Kayıtları" (s. 141 - 157).

Lazav Lazarov, "Büyük Güçler ve Türkiye'nin Makedonya Devletinin Kurulması ve Birleşmesi ile İlgili Olan Girişimleri (1944-1960)s. 159-171).

Mihai Maxim, "Osmanlı Döneminde Bir Tuna Liman Kenti: İbrayil (Brailaf (s. 173- 187).

Özcan Meri, "Kıbrıs 'ta Bir Genç Türkler Gazetesi: Feryaf (s. 189-203).

Buyana P. Nelkova (Çeviren: Erol Tufan), "Makedonya Cumhuriyeti Anayasasına Göre Milliyetlerin Durum ve Hakları" (s. 205-208).

Hikmet Öksüz. "Atatürk Dönemi Türk-Amavut İlişkileri" (s. 209-219).

Abdülkadir Özcan, "Melekİbrahim Paşa" (s. 221-235).

Sabahattin Özel, "Balkan ve Birinci Dünya Savaşları Arasındaki Dönemde Osmalı Devleti-Rusya İlişkileri" (s. 237-257).

Branko Panov, "Aziz KHmenî ve Naum'un Kutsallığının Makedonya'da Türk Ahalisi Arasında Yayılması" (s. 259-268).

Margarita Peşevska; "Fransız Diploması Temsilcilerinin Raporlarına Dayanan Türk-Makedon İlişkileri" (s. 269-275).

Blaje Ristovski, "Petersburg'da Makedon Bilim-Edebiyat Dostluk Derneği ve Türkiye'nin Bütünlüğü Karşısındaki Tutumu" (s. 277-290).

Maral Setibi (Çeviren: Mualla Uydu), "Altay Toponomisinde "Batı" ve "Kuzey" Mefnımları" (s. 291-303).

Tadashi Suzuki, "Kamını'nin Viizerâsı'ndan Koca Kasım Paşa'ya Dair" (s. 311-318).

İlhan Şahin, "XVI. Yüzyılda Akkırman 'in Demografik ve Sosyal Durumu" (s. 319-323).

Ahmet Şimşirgil, "Osmanlı İdaresinde Uyvar'm Hazine Defterleri ve Bir Bütçe Örneği" (s. 325-355).

Arzu Terzi, "Osmanlı-Yunan Sınır Anlaşmazlığı Sırasında Yapılan Bir Dahili istikraz Teşebbüsü" (s. 357-361).

Muzaffer Tufan, "Makedonya Arnavutları ve Türkleri "Case Study": Gostivar" (s. 363-392).

Başlıklardan da anlaşılacağı gibi, makalelerin çok büyük çoğunluğu Güney-Doğu Avrupa ile ilgili olmakla beraber, sunuşta da belirtilmiş olduğu üzere, bu sayının Prof. Dr. Cengiz Orhonlu'ya ithal* edilmiş olması sebebiyle çerçeve, sonraki sayılarda korunmak üzere biraz aşılmıştır.

Dergide yer alan yazıların önemli bir kısmının Makedonya, ile ilgili olduğu görülmektedir. Aleksandar Atanasovski. XIV. yüzyılın İkinci yansında Makedonya'nın ünlü derebeylerinden birisi olan Konslantin Deyanov ile Osmanlı hükümdarı I. Murad arasındaki yakın ilişkileri değerlendirmiştir. Feridun M. Emecen'in, 1995 Haziran'mda Makedonya-Pirlepe'de yapılmış olan "Kral Marka Sempozyumu"na sunmuş olduğu tebliğinin gözden geçirilmiş hali olarak. 1440-1478 yılları arasında Marko devri Phiepe'sinin sosyal ve ekonomik gelişimini ortaya koyan ilk Osmanlı tahrirlerini ele almış olduğu yazısı oldukça Önemlidir. Ahmet Suphi Furafm başlangıçtan Kanunî zamanına kadar olan dönemde Üsküp medreselerinde hocalık yapmış Osmanlı alimlerine dair yazısı dışında, Makedonya İle ilgili makalelerin tamamı yakın dönemlerde siyasi, diplomatik tarih, folklor ve edebiyat ile ilgilidir. Bunlardan. Margarita Peşevska'mn Fransız diplomatik temsilcilerinin raporlarına dayanarak kaleme almış olduğu *Türk-Makedon ilişkileri* ve Lazar Lazarov'un 1944-1960 yılları arasında büyük güçlerin müdahaleleri ile birlikte, *Türkiye'nin Makedonya Devleti'nin kurulması ve birleşmesi ile ilgili teşebbüslerini* dair incelemesi Önemli yer tutmaktadır.

Ali Arslan'm, 1913-1919 döneminde işgal edilmiş olan Ege adalarına yönelik Osman.] politikasını değerlendirmiş olduğu yazısı ve Arzu T. Terzi'nin 1877-1878 Osmanlı-Rus harbi sonrasında gelişen Osmanlı-Yunan hudut ihtilâli sırasında bir dahili istikraz teşebbüsüne dair makalesi, Osmanlı-Yunan münasebetleri ile ilgili olarak dikkati çekmektedir.

Kıbrıs'la ilgili olarak dergide yer alan iki makaleden birisinde, M.Akif Erdoğan, Lefkoşe şer'iyeye sicillerinde bulunan ilgili kayıtlardan hareketle. 1571-1607 döneminde *Kıbrıs şekerhanelerini* değerlendirmiş, diğerinde ise Özcan Mert Kıbrıs basın tarihinden, 1899'da Genç Türkler tarafından çıkarılmış olan *Feryat* gazetesini ele almıştır.

Hikmet Öksüz'ün Atatürk döneminde Türk-Arnavut ilişkilerini değerlendirmiş olduğu makalesi, Arnavutluk ile ilgili yazıdır.

Dergide dikkati çeken bir diğer yazı grubu da klasik dönemde bazı Osmanlı Balkan şehirleri ile ilgili makalelerdir. Bunlardan Milisi! Maxim, arşiv kaynaklarına dayanarak, Osmanlı döneminde Tuna üzerinde bulunan liman kentlerinden birisi olarak, *İhrayıl* şehrinin sosyal ve ekonomik durumunu ortaya koymuştur. İlhan Şahin ise daha önce (20-25 Ekim 1991) Kiev'de Karadeniz'in ekonomik ve sosyal tarihi ile ilgili sempozyuma "*Demographic and Social Profile of Akkettinan in the XVth Ceniiny*" başlığı ile sunulan ve sonradan basılmış olan (Annals of) Japan Association for Middle East Studics XI (1996), s. 161-166.) tebliğın Türkçe metninden ibaret olan makalesinde, tahrir defterlerinden hareketle 1525'e kadar küçük bir kasaba hüviyetini haiz olmakla beraber, 1570'e gelindiğinde önemli bir şehir konumuna yükselmiş olan *Akk'mnan'm* demografik ve sosyal durumunu değerlendirmiştir. Keza, Ahmet ŞimşirgiTin Osmanlıların Orta

Avrupa'nın en ileri ucunda teşkil etmiş oldukları *Uyvar eyaleti* hazinesine ait 14 Şubat 1668-28 Ağustos 1669 tarihleri arasındaki dönemi kapsayan bir bütçe örneğinin yayımlanmış olduğu makalesi de önemli bir yer tutmaktadır.

Bu sayıya mahsus olmak üzere, Güney-Doğu Avrupa çerçevesinin dışına taşmakla beraber yayımlanmış bulunan makalelerden Mübahat S. Kütükoğlu'nun, daha önce (Ekim 1993) MümVde düzenlenen Biyografi seminerine sunulmuş olan bildirinin gözden geçirilmiş hali olan, *Sicill-i Ahval Defterleri*'ni tamamlayan, *memurin dosyalarında* yer alan müteferrik arşiv kayıtlarına dair yazısı oldukça önemlidir. Bunun yanında, Mücteba İtgürd'in, özellikle Celâli ve Suhte isyanlarının yaygın olduğu dönemlerde ön plâna çıkmış olan, doğrudan askeri örgüt içerisinde yer almamakla beraber, Osmanlı taşra teşkilâtında önemli bir yer işgal eden *il-erlerini* değerlendirmiş olduğu makalesi de ihmal edilmiş bir noktayı açıklığa kavuşturmuş olması bakımından önemlidir. Ayrıca, Abdülkadir Özcan'ın *"rindmesrepliğinden ve zekav • etinden dolayı"* kendisine izafe edilmiş olan *"Şeytan"* lakabı, Budin savunmasında sergilemiş olduğu kahramanlık dan dolayı devrin hükümdarı IV- Mehmed tarafından *"Melek"* e çevrilmiş olan *İbrahim Paşa*'nın biyografisi ile Tadashi Suzukfnin Kânûnî'nin tayin etmiş olduğu ilk vezir olan *Koca Kasım Paşa*'ya dâir tespitleri ihtiva eden yazısına da işaret etmek gerekir.

Sonuç olarak, 1982-1998 yılları arasında yayım hayatına ara vermiş olmasi sebebiyle ilgili ilim âleminin gündeminden düşme noktasına gelmiş olan Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi'nin, hepsini ismen belirtmiş olmakla beraber, böyle bir tamıma yazısının sınırlarını aşmamak için ancak bazılarını ayrıca temas edilebilmiş olan makalelerin teşkil ettiği oldukça zengin bir muhteva ile çıkmış olan bu sayısıyla, yıllardır üzeri küllenmiş olan bir potansiyelin tekrar canlandığı görmek, oldukça ümit verici bir gelişmedir.